

PRIKUPLJANJE PODATAKA IZ OTVORENIH IZVORA O VREDNOSTIMA FAKTORA IZ OKRUŽENJA SISTEMA ODBRANE PRIMENOM METODE ANALIZE SADRŽAJA

Vlada M. Mitić*, Dejan S. Stojković** i Milan S. Kankaraš
Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Sektor za politiku odbrane,
Uprava za strategijsko planiranje

Postupak identifikovanja faktora iz okruženja koji utiču na sistem odbrane, kao i metodi prikupljanja podataka o vrednostima faktora iz okruženja, predstavljaju ključne preduslove za uspešnu procenu okruženja sistema odbrane. Od tačnosti podataka o vrednostima faktora koji opisuju strategijsko okruženje sistema odbrane zavise i rezultati predviđanja i razvoja scenarija budućeg okruženja. Kako bi se unapredio proces prikupljanja podataka o faktorima okruženja potrebno je izabrati pouzdane izvore podataka i unaprediti metode prikupljanja podataka. Jedna od metoda jeste i analiza sadržaja, koja omogućava prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih vrednosti identifikovanih faktora iz okruženja. Uvažavajući ograničenja metode analize sadržaja, kao i ograničenja samog izvora podataka, prikazani su rezultati analize sadržaja u vezi sa faktorima iz okruženja u oblastima budžeta odbrane i naoružanja i vojne opreme.

Ključne reči: *analiza sadržaja, faktori okruženja, budžet odbrane, nabavka naoružanja i vojne opreme, otvoreni izvori*

Uvod

Procena bezbednosnog okruženja je jedna od faza procesa razvoja sistema odbrane kojom se predviđa kako će okruženje izgledati u budućnosti i kakav će uticaj imati na sistem odbrane. Za potrebe procene okruženja razvijeni su različiti metodi kojima se omogućava sveobuhvatno sagledavanje svih bitnih parametara okruženja radi identifikovanja trendova u oblasti odbrane, kao i činioca koji utiču na identifikovane trendove. Kako bi se u proceni okruženja objektivno sagledali tokovi pojedinih pojava, kao i njihov uticaj na sistem odbrane, potrebno je složenost okruženja sistema odbrane razložiti na elemente. U literaturi se elementi okruženja najčešće nazivaju faktori okruženja. Svaka procena okruženja započinje identifikovanjem faktora koji utiču na sistem odbrane, kao i prikupljanjem istorijskih podataka o vrednostima faktora.

* vlada.mitic@mod.gov.rs

** dejan.stojkovic@mod.gov.rs

Pri proceni okruženja razmatraju se mnogobrojni izvori podataka, od obaveštajnih podataka do otvorenih izvora podataka. Svaki od izvora podataka ima određene prednosti i nedostatke, te se samo sagledavanjem većeg broja i vrste podataka može doći do stvarnih trendova u oblasti odbrane.

Jedan tip izvora podataka predstavljaju i otvoreni izvori podataka koje karakteriše laka dostupnost, transparentnost, masovnost i veliki broj podataka. Sa druge strane, nedostaci otvorenih izvora podataka ogledaju se u nepouzdanosti, nestrukturiranosti i velikom broju podataka koji mogu biti i kontradiktorni. Najveći nedostatak otvorenih izvora podataka jeste nepouzdanost prikupljenih podataka, jer na odašiljač otvorenog izvora podataka utiču različite interesne grupe, od velikih kompanija koje kroz otvoreni izvor prepoznaju marketinške šanse, do pojedinih država koje posredno nameću ili predstavljaju svoje nacionalne i odbrambene interese.

Za prikupljanje podataka o vrednostima faktora iz okruženja iz otvorenih izvora može se koristiti metoda analize sadržaja. Zbog velikog broja podataka, kao i nestrukturiranosti podataka, primeni metode analize sadržaja je potrebno pristupiti pažljivo. Naročito je bitno izabrati problem koji se istražuje i analizirati strukturu problema, kako bi se konstruisao adekvatan arak za analizu sadržaja. Za potrebe ovog rada izrađen je arak kojim se analiziraju kategorije budžeta odbrane i nabavke naoružanja i vojne opreme. Na taj način, i pored strukturalnih problema otvorenih izvora podataka, mogu se dobiti podaci o trendovima u navedenim kategorijama analize sadržaja.

Metoda analize sadržaja, pored utvrđivanja vrednosti faktora okruženja u kategorijama budžeta odbrane i nabavci naoružanja i vojne opreme, omogućava i istraživanje propagandne dimenzije otvorenih izvora. Međutim, sagledavanje propagandne dimenzije mnogo je širi problem koji prelazi okvire ovog rada, jer je, pored kvalitativne i kvantitativne analize jedinica analize sadržaja, kao i statističke obrade podataka, neophodno primeniti i druge naučne metode, ali i veći uzorak istraživanja zbog uticaja različitih interesnih grupa na uređivačku politiku časopisa.

Otvoreni izvori podataka u procesu prikupljanja podataka za potrebe procene okruženja sistema odbrane

Savremeno okruženje država je kompleksno, brzo promenljivo i na njega utiču razni činioci, i to: bezbednosni, politički, ekonomski, socijalni, tehnološki, pravni i ekološki. Krajnji cilj svake procene okruženja jeste da predvidi buduće bezbednosne izazove, rizike i pretnje, kao i način na koji će se one ispoljavati. U predviđanju budućeg okruženja naročitu pažnju treba usmeriti na trendove kretanja određenih pojava iz okruženja. Trend predstavlja sklonost, tendenciju, odnosno težnju neke pojave (Vujanić, i drugi 2007). Dakle, trend pomaže planerima da shvate kako se određene pojave menjaju u vremenu, a time i kako će izgledati u budućnosti. Da bi se došlo do trenda određene pojave, potrebno je tu pojavu pratiti u dužem periodu, uočavati međuzavisnosti od drugih pojava, kao i intenzitete njihovog ispoljavanja. S tim u vezi, uočljiva je velika zavisnost planera sistema odbrane od informacija o pojavama koje opisuju strategijsko okruženje, te proces prikupljanja podataka zauzima značajno mesto u proceni okruženja sistema odbrane. Izvori informacija mogu biti različiti, od obaveštajnih službi do naučnih institucija (Kovač / Stojković 2009).

Proces prikupljanja informacija može se sagledati kroz metodologiju rada obaveštajnih i bezbednosnih službi, kao i kroz obaveštajne discipline. U stručnoj literaturi postoji više pristupa klasifikaciji metodologije rada obaveštajnih i bezbednosnih službi. Jedna od klasifikacija deli metode prikupljanja podataka na (Đorđević 1986):

- metode legalnog prikupljanja podataka,
- metode tajnog prikupljanja podataka,
- metode prikrivenog prikupljanja podataka.

Prikupljanje podataka korišćenjem legalnog prikupljanja podataka zauzima sve važnije mesto među metodama rada savremenih obaveštajnih i bezbednosnih službi, jer savremeni tokovi u svetu dovode do otvaranja država i bržeg protoka informacija. Jedna od metoda legalnog prikupljanja podataka jeste i prikupljanje podataka iz sredstava javnog informisanja. Ova metoda omogućava da se preko sredstava javnog informisanja, naučnih skupova, fakulteta i instituta prikupljaju informacije o ekonomskim, naučnim, političkim i drugim pitanjima od uticaja na bezbednost države.

Sa druge strane, u praktičnoj delatnosti obaveštajnih organa Vojske Srbije obaveštajna doktrina Vojske navodi sledeće obaveštajne discipline, koje predstavljaju načine prikupljanja i delimične obrade podataka (Generalštab Vojske Srbije 2012):

- prikupljanje Ob podataka i informacija angažovanjem ljudskih resursa (*eng. Human Intelligence*);
- prikupljanje podataka i informacija pomoću optoelektronskih sredstava (*eng. Imagery Intelligence*);
- prikupljanje podataka i informacija elektronskim sredstvima (*eng. Signals Intelligence*);
- prikupljanje podataka merenjem i odrazima stranih emisionih izvora (*eng. Measurement and Signatures Intelligence*);
- prikupljanje podataka i informacija praćenjem otvorenih izvora (*eng. Open Source Intelligence*);
- prikupljanje podataka u tehničko-naučnoj sferi (*eng. Technical Intelligence*).

Može se reći da otvoreni izvori, kao izvor podataka za potrebe procene okruženja, dobijaju sve više na značaju. Otvoreni izvori su oni koji se, više ili manje otvoreno, javno koriste u svakodnevnom ljudskom komuniciranju, informisanju ili obavljanju određene delatnosti. Neki od otvorenih izvora su i mediji (štampa, televizija, radio-program i danas sve prisutniji internet).

Osnovna funkcija medija jeste informisanje javnosti i uticaj na javnost. Svoju funkciju mediji izražavaju kroz prikupljanje podataka o stvarnosti, težišno, u zemlji, a zatim i inostranstvu, izveštavanje i objektivno prikazivanje najvažnijih događaja, kreiranjem pogodnih informativnih programa, kojima se utiče na javnost. Međutim, pored informativne uloge mediji se često koriste za promovisanje ili kritiku određene politike ili državne vlasti, ukazivanje na probleme funkcionisanja države, promociju i podršku društvenim grupama i političkim organizacijama, manipulisanje javnosti putem lažnih informacija i drugo.

Mediji su uvek predstavljali izvor podataka koji su se koristili u obaveštajne svrhe, ali i za sagledavanje stanja okruženja. Razvojem tehnologije, kao i sve većim povezivanjem ljudi putem komunikacija, broj podataka u medijima postaje sve veći i sve detaljniji. Time mediji dobijaju još veći značaj kao izvor podataka i predstavljaju neiscrpan izvor podataka o okruženju. Oni nam daju ekonomsko, političko, socijalno i drugo stanje u određenoj zemlji. Koriste se kao izvor podataka pri praćenju: bezbednosne situacije u okruženju

analizom ekonomskog, političkog, socijalnog, vojnog i drugog stanja; sposobnosti vojske određene zemlje (na osnovu podataka o naoružanju, izvedenim vežbama, posetama, kontrolama, doktrinarnim konceptima i načinu upotrebe); namera, mogućnosti, stavova, pretenzija i međusobnih odnosa država i slično.

Primena metode analize sadržaja za prikupljanje podataka o vrednostima faktora iz okruženja

Za prikupljanje i obradu podataka iz otvorenih izvora korišćena je metoda analize sadržaja. Ona je u društvenim naukama nastala kao potreba da se statističkim metodom ispituje sadržaj društvene kulture. Analiza sadržaja najobimnije je primenjena za proučavanje političke propagande za vreme Drugog svetskog rata i hladnog rata. Osim naučne svrhe, ona ima veliku i praktičnu primenu u proučavanju propagande, obaveštajnoj delatnosti, analizama popularnosti i slično, čime se usmerava na ostvarivanje praktičnih ciljeva.

I pored više od jednog veka primene metode analize sadržaja u društvenim naukama, još uvek se ne poznaje i ne primenjuje dovoljno u istraživanju društvenih pojava. Sagledavanjem definicija pojma analiza sadržaja različitih autora mogu se uočiti i osnovni problemi u primeni metode. Kako tvrdi Slavomir Milosavljević i Ivan Radosavljević, analiza sadržaja je metoda kojom se saznaje (naučno) sadržina jedne pojave (Milosavljević/Radosavljević 2000). Ova definicija analize sadržaja kao metode je nepotpuna jer upućuje samo na saznavanje sadržine poruke koja se prenosi, a ne i na oblik poruka, odnosno na kakav je način nešto rečeno. Zato navedeni autori izbegavaju korišćenje pojma analiza sadržaja već koriste pojam analiza dokumenta ili posmatranje dokumenta, izbegavajući na taj način da težište metode bude na sadržaju, odnosno na onome šta je rečeno, već se naglašava kako je poruka plasirana, odnosno kako je nešto rečeno. Oblik poruke koja se plasira može više reći o samom izvoru poruka, njegovim ciljevima, ko na njega utiče, emotivnom odnosu izvora poruke prema prenetoj poruci i sl.

Sa druge strane, Vojin Milić tvrdi da je analiza sadržaja u sociologiji istraživački postupak kojim se želi izgraditi sistematska iskustvena evidencija o opštenju, kao jednom od aspekata društvenog života (Milić 1978). Ova definicija metode analize sadržaja naglašava upotrebu analize sadržaja za klasifikaciju istraživanih pojava po unapred određenim kategorijama, kao i sistematično evidentiranje poruka radi kasnije statističke obrade podataka.

Analiza sadržaja je metod istraživanja medijskog materijala, različitih dokumenata, slovnih, zvukovnih i slikovnih zapisa i drugih oblika usmenog ili pismenog opštenja među ljudima. Njen cilj je: 1) da opiše sadržaj pojedinih oblika komunikacije, 2) da ga klasifikuje, 3) da ga, dovođenjem u vezu sa socio-demografskim, biografskim, kulturnim i drugim obeležjima autora dokumenta, kao i onih kojima su oni namenjeni, objasni ili razume u kontekstu vremena i prostora u kojem je nastao i bio u upotrebi, kao i da pronikne u njegova značenja i smisao (Branković 2008).

Uzimajući u obzir navedene definicije, potvrđuje se stav Slavomira Milosavljevića i Ivana Radosavljevića da postoje dve osnovne tehnike za prikupljanje podataka metodom analize sadržaja (Milosavljević/Radosavljević 2000):

- kvalitativna (nefrekvencijska);
- kvantitativna (frekvencijska ili statistička).

Kvalitativna analiza konstatuje **šta je i kako rečeno**, čime zaključuje o značenju i značaju rečenog. Ova analiza predstavlja početak istraživanja neke pojave i služi za formiranje hipoteza, preliminarno čitanje, kao i za formiranje hipoteza.

Kvantitativna analiza, osim toga **šta je i kako rečeno**, ispituje i **koliko** je rečeno. Na taj način zaključuje se o značenju i značaju rečenog, te se utvrđuju i hipoteze istraživanja.

Da bi se uspešno primenjivala metoda analize sadržaja, za potrebe ove analize određene su sledeće kategorije za razvrstavanje jedinica analize sadržaja:

- nabavka naoružanja i vojne opreme,
- budžet odbrane.

Za potrebe ove analize određene su sledeće jedinice analize sadržaja po kategorijama.

Kategorija: budžet odbrane.

Jedinice analize sadržaja: povećanje, smanjenje, stagnacija.

Kategorija: nabavka naoružanja i vojne opreme.

Jedinice analize sadržaja su kategorije analiziranog naoružanja i vojne opreme i to: borbeni avioni (BA), transportni avioni (TA), ostali avioni (OA), borbeni helikopteri (BH), transportni helikopteri (TH), ostali helikopteri (OH), bespilotne letelice (BL), sistemi PVO (PVO), tenkovi (T), oklopni transporter i vozila (OT), cevna artiljerija (AC) i raketni sistemi zemlja-zemlja (RS).

Kao jedinice sadržaja, a uzimajući u obzir navedena ograničenja, nisu istraživani atributi, odnosno reči, rečenice i pasusi koje upućuju na to kako su plasirane navedene jedinice sadržaja. Za prikupljanje podataka korišćen je arak za analizu sadržaja, prikazan u tabeli 1.

Tabela 1 – Arak za analizu sadržaja po kategorijama nabavke naoružanja i vojne opreme i budžeta odbrane

Kategorija			Nabavka naoružanje i vojna oprema											Budžet odbrane			
Red. br.	Broj časopisa	Stav	BA	TA	OA	BH	TH	OH	BL	PVO	T	OT	AC	RS	Povećanje	Stagnacija	Smanjenje

Pored osnovne teme koja pripada jednoj jedinici analize sadržaja, u jednom novinarskom članku mogu se javiti i elementi koji pripadaju drugim jedinicama analize sadržaja, a koji približnije objašnjavaju osnovnu jedinicu analize sadržaja, odnosno temu. Tako se, na primer, mogu naći članci koji kao osnovnu temu imaju povećanje budžeta odbrane neke države, ali istovremeno i stavovi koji govore o nabavci naoružanja i vojne opreme, kojima se približnije određuje svrha povećanja budžeta odbrane. Zbog toga je za potrebe ove analize primenjen složen klasifikacijski sistem, gde jedinice analize sadržaja predstavljaju kombinaciju teme određenog novinskog članka, ali i određenih pojmova koji se odnose na nabavku naoružanja i vojne opreme i budžet odbrane.

Prikaz rezultata primene metode analize sadržaja

Kao jedan od otvorenih izvora podataka koji se može koristiti za potrebe prikupljanja podataka o vrednostima faktora iz okruženja sistema odbrane jeste časopis *Džejns Difens Vikli* (eng. *Jane's Defence Weekly*) čiji su predmet interesovanja problemi bezbednosti i oružanih snaga u svetu. Kao takav, časopis se fokusira na pitanja naoružanja i vojne opreme, geopolitike, oružanih snaga, odbrambene organizacije, tržišta naoružanjem i vojnom opremom, kao i na marketing naoružanja i vojne opreme (*Janes Defence* 2015). Časopis izlazi jednom sedmično u tri oblika, i to: štampanom, elektronskom (digitalnom) i internet (eng. *online*). Tim časopisa *Džejns Difens Vikli* čini više od 40 dopisnika, koji svojim izveštajima pokrivaju 193 države sveta. Na taj način časopis obezbeđuje pravovremene i pouzdane podatke potrebne za dublje analize vojnih problema, kao i problema koji se odnose na odbrambenu industriju.

Džejns Difens Vikli nudi izveštaje o tri vida vojske, analize i predviđanje tokova odbrambene industrije, petnaestogodišnju elektronsku arhivu za potrebe istorijske analize, kao i ekskluzivne vesti o bezbednosnim problemima širom sveta. Ovakav sadržaj časopisa omogućava planerima sistema odbrane da vrše analize i prate geopolitičke aktivnosti u svetu, prate događaje u regionima koji su od naročitog interesa, da se informišu o novim oružanim sistemima i platformama, kao i da racionalizuju vreme prikupljanja podataka tako što će smanjiti broj otvorenih izvora podataka koje će analizirati. Međutim, časopis *Džejns Difens Vikli* usmeren je i ka analizi odbrambene industrije i identifikovanju poslovnih šansi na tržištu naoružanja i vojne opreme. Ova marketinška dimenzija časopisa, kao i nametanje trendova odbrambenih industrija, a radi sticanja profita odbrambene industrije, umanjuje objektivnost časopisa, što u jednoj meri utiče na kratkoročnu pouzdanost izvora podataka, naročito po pitanjima razvoja i tržišta naoružanja i vojne opreme. Takođe, izvori finansiranja i vlade pojedinih država (naročito SAD, Velike Britanije i drugih država članica NATO-a) trajno utiču na uređivačku politiku časopisa. Zato rezultati ove analize nisu objektivna slika stvarnosti u analiziranim oblastima, već prikaz stvarnosti nastao delovanjem različitih interesnih grupa, kao i same uređivačke politike časopisa.

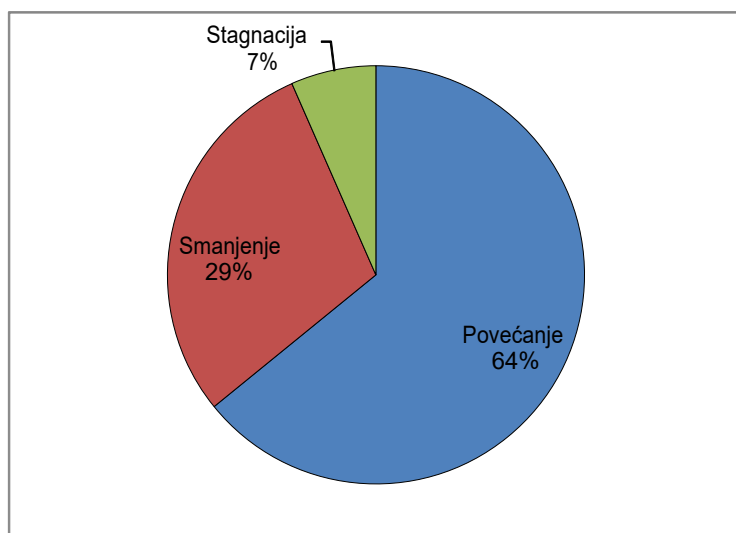
Svaki novinarski članak časopisa *Džejns Difens Vikli* sadrži jednu osnovnu poruku, kao svoju središnju temu, koju želi da prenese. Ostali elementi članka su povezani sa osnovnom temom koja se može odnositi na jednu od jedinica analize sadržaja, ili na neku drugu temu koja nije obuhvaćena ovom analizom. U ovoj analizi razmatran je samo sadržaj poruka koje su prenete, a ne i oblik, odnosno na kakav način su prenete, odnosno ispituje se samo *šta je rečeno*, a ne i kako je rečeno. Kao posledica nedostataka primene metode analize sadržaja opisuje se sadržaj poruka časopisa, a ne objašnjavaju se podaci o simboličnom društvenom opštenju (Milić 1978), odnosno namere uređivačke politike časopisa kao odašiljača plasiranih poruka, odnosi sa drugim društvenim strukturama itd. Analizom nije obuhvaćen odnos odašiljača poruke, u ovom slučaju časopisa, prema plasiranim porukama. Tako se ne može zaključiti da li je odnos prema određenim analizama sadržaja pozitivan, negativan ili neutralan; da li su podaci koji se iznose provereni ili nisu i sl. (Milić 1978). Zato primena metoda analize sadržaja u ovom slučaju ne daje podatke o izvoru poruka, odnosno časopisu, ali se do tih podataka može doći posredno, analiziranjem ostalih izvora, kao što su obaveštajni podaci i podaci iz drugih časopisa koji se bave problemima odbrane.

Ipak, metoda analize sadržaja, i pored navedenih ograničenja, omogućava proučavanje propagande, ali tada se ograničava na to da je ne zanima istinitost proučavanog sadržaja već namere odašiljača poruke (Milić 1978). Pored toga, nisu analizirani uticaji plasiranih poruka na javno mnjenje, ali je analizirano učestalo ponavljanje pojedinih poruka vezano za određene države, kako bi se delimično ukazalo na propagandne ciljeve časopisa *Džejns Difens Vikli*. Međutim, potpuno istraživanje uticaja na čitaoce predstavlja kompleksno pitanje koje zahteva proširenu primenu analize sadržaja, kao i primenu drugih naučnih metoda.

Što se tiče obuhvata uzorka izvora informacije nad kojim je primenjena metoda analize sadržaja, može se reći da postoji veliki broj otvorenih izvora podataka koji se bave problemima odbrane. Međutim, za potrebe ove analize obuhvaćena su samo izdanja časopisa *Džejns Difens Vikli*, i to 51 nedeljno izdanje iz 2015. godine. Kako bi istraživanje bilo objektivnije i kako bi se neutralizovalo subjektivno delovanje uređivačke politike jednog časopisa, uzorak istraživanja potrebno je proširiti na veći broj različitih časopisa koji se bave problemima odbrane.

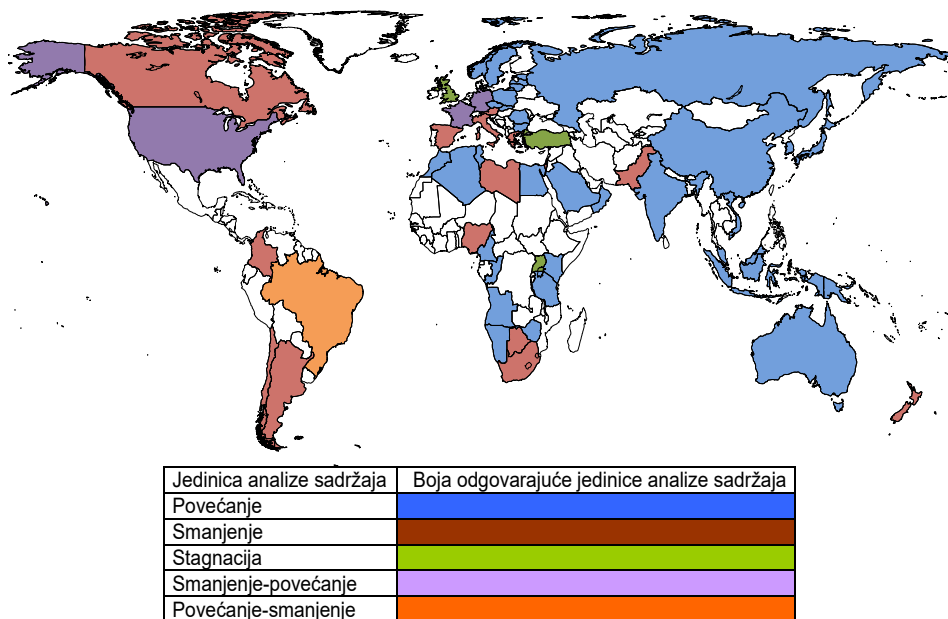
Podaci prikupljeni metodom analize podataka obrađeni su primenom statističkih metoda. Obrada podataka realizovana je tako što su evidentirani stavovi koji se odnose na određene jedinice analize sadržaja grupisani po državama. Na osnovu toga izvršena je analiza procenta zastupljenosti pojedinih jedinica analiza sadržaja po državama u odnosu na ukupan broj tih jedinica analiza sadržaja na ispitanom uzorku. Osim analize stavova po državama, analizirana je i procentualna zastupljenost jedinica analiza sadržaja u jednoj kategoriji, u odnosu na ukupan broj jedinica analize sadržaja u toj kategoriji. Rezultati primene metode analize sadržaja prikazani su kroz kategorije za klasifikaciju jedinica analize sadržaja, odnosno kroz budžet odbrane i nabavku naoružanja i vojne opreme.

Rezultati analize zastupljenosti jedinica analiza sadržaja u kategoriji budžeta odbrane prikazani su na slici 1.

Slika 1 – Zastupljenosti jedinica analiza sadržaja u kategoriji budžeta odbrane

U kategoriji budžeta odbrane časopis *Džejns Difens Vikli* najviše piše o povećanju budžeta odbrane država (64% članaka koji se odnose na oblast budžeta odbrane govore o povećanju budžeta odbrane), zatim o smanjenju budžeta odbrane (29%), dok su najmanje zastupljeni članci koji govore o stagnaciji budžeta odbrane (7%).

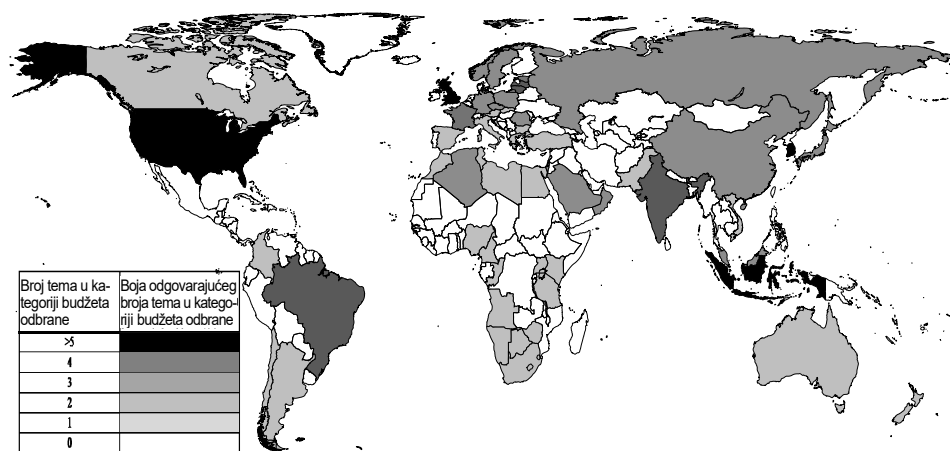
Slika 2 – Prikaz jedinica analize sadržaja u kategoriji budžet odbrane po državama u člancima časopisa *Džejns Difens Vikli*

Analizirajući distribuciju jedinica analize sadržaja iz kategorije budžet odbrane po državama, može se primetiti da one koje govore o smanjenju budžeta odbrane dominiraju u Severnoj i Južnoj Americi, evropskim državama oko Mediterana, pojedinim državama Afrike, Pakistanu i Novom Zelandu. Sa druge strane, povećanje, kao jedinica analize sadržaja, dominira u Australiji, većem delu Azije, većem broju država Afrike, kao i u većem broju država istočne i severne Evrope. Stagnacija kao jedinica analize sadržaja javlja se u člancima koji su se odnosili na Tursku, Veliku Britaniju i Ugandu. U vremenskom rasponu od godinu dana u časopisu *Džejns Difens Vikli* registrovane su jedinice analize sadržaja koje govore i o povećanju i smanjenju budžeta odbrane u pojedinim državama. Kao države kod kojih postoje različite jedinice analize sadržaja iz kategorije budžeta odbrane, mogu se izdvojiti Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija, Brazil, Francuska i Nemačka.

U vezi sa Ruskom Federacijom prisutne su jedinice analize sadržaja koje govore o smanjenju budžeta odbrane u odnosu na planiran iznos budžeta odbrane za 2015. godinu, ali su prisutni i elementi da budžet odbrane Rusije raste u realnom iznosu u odnosu na iznos iz prethodnog perioda. Kada su u pitanju Sjedinjene Američke Države, Nemačka

ka i Francuska, početkom 2015. godine registrovane su jedinice analize sadržaja koje govore o smanjenju budžeta odbrane (odnosili su se na 2014. godinu), dok su krajem godine registrovane jedinice analize sadržaja koje govore o planovima za povećanje budžeta odbrane. U vezi sa Brazilom, početkom 2015. godine registrovane su jedinice analize sadržaja koje govore o povećanju budžeta odbrane (odnosili su se na 2014. godinu), dok su sredinom i krajem 2015. godine registrovane jedinice analize sadržaja koje govore o smanjenju budžeta odbrane.

Ako se analizira učestalost pojavljivanja jedinica analize sadržaja iz kategorije budžeta odbrane, primećuje se neravnomerna raspodela učestalosti jedinica analize sadržaja po državama sveta.

Slika 2a – Prikaz učestalost pojavljivanja jedinica analize sadržaja iz kategorije budžeta odbrane po državama u člancima časopisa *Džejns Difens Vikli*

Primećuje se da su u *Džejns Difens Vikli*-ju najzastupljeniji članci koji govore o budžetu odbrane Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Malezije i Južne Koreje, a zatim Indije, Brazila, Francuske, Estonije, Litvanije i Letonije.

Različita učestalost jedinica analiza sadržaja po državama može imati sledeće kategorije uzroka:

- uticaj interesnih grupa na uređivačku politiku,
- transparentnost pojedinih država,
- interes uređivačke politike časopisa *Džejns Difens Vikli*.

Uticaj interesnih grupa na uređivačku politiku prvenstveno se odnosi na uticaj vodećih država članica NATO-a na uređivačku politiku časopisa (npr. područje azijskog dela Pacifika je, u skladu sa četvorogodišnjim strategijskim pregledom odbrane Sjedinjenih Američkih Država u 2014. godini, ključno područje strategijskog interesa) (USA Department of Defence 2014).

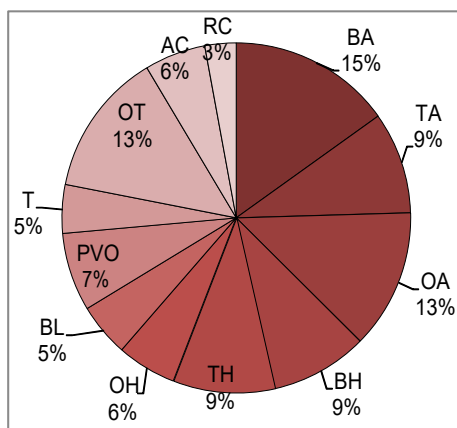
Transparentnost povećava časopisu dostupnost podataka. Veća dostupnost podataka o pojedinim državama povećava i broj tema koje se odnose na njihov budžet odbrane (zato postoji veliki broj jedinica analize sadržaja u vezi sa Sjedinjenim Američkim Državama i Velikom Britanijom, dok nema onih koji se odnose na npr. Severnu Koreju).

Interes uređivačke politike časopisa ogleda se u potrebi za praćenjem i analizom aktuelnih dešavanja u oblasti odbrane. Uzimajući u obzir da se časopis bavi problemima bezbednosti i odbrane najzanimljivija su mu područja u kojima se dešavaju konflikti. Tako je veći interes uređivačke politike časopisa usmeren na pojedine države koje se nalaze u područjima konflikata ili imaju uticaj na konflikte (kao što je slučaj sa državama Bliskog istoka i državama na granici sa Ruskom Federacijom zbog Ukrajinske Krize i sl.).

Ako se uzmu u obzir samo države koje se graniče sa Republikom Srbijom, može se primetiti da su registrovane jedinice za analizu sadržaja koje govore o povećanjima budžeta odbrane u Rumuniji i Bugarskoj.

U časopisu *Džejns Difens Vikli* registrovana je 451 jedinica analize sadržaja koja govori o nabavci naoružanja i vojne opreme. Rezultati analize sadržaja časopisa u oblasti nabavke naoružanja i vojne opreme po analiziranim jedinicama analize sadržaja prikazani su na slici 3.

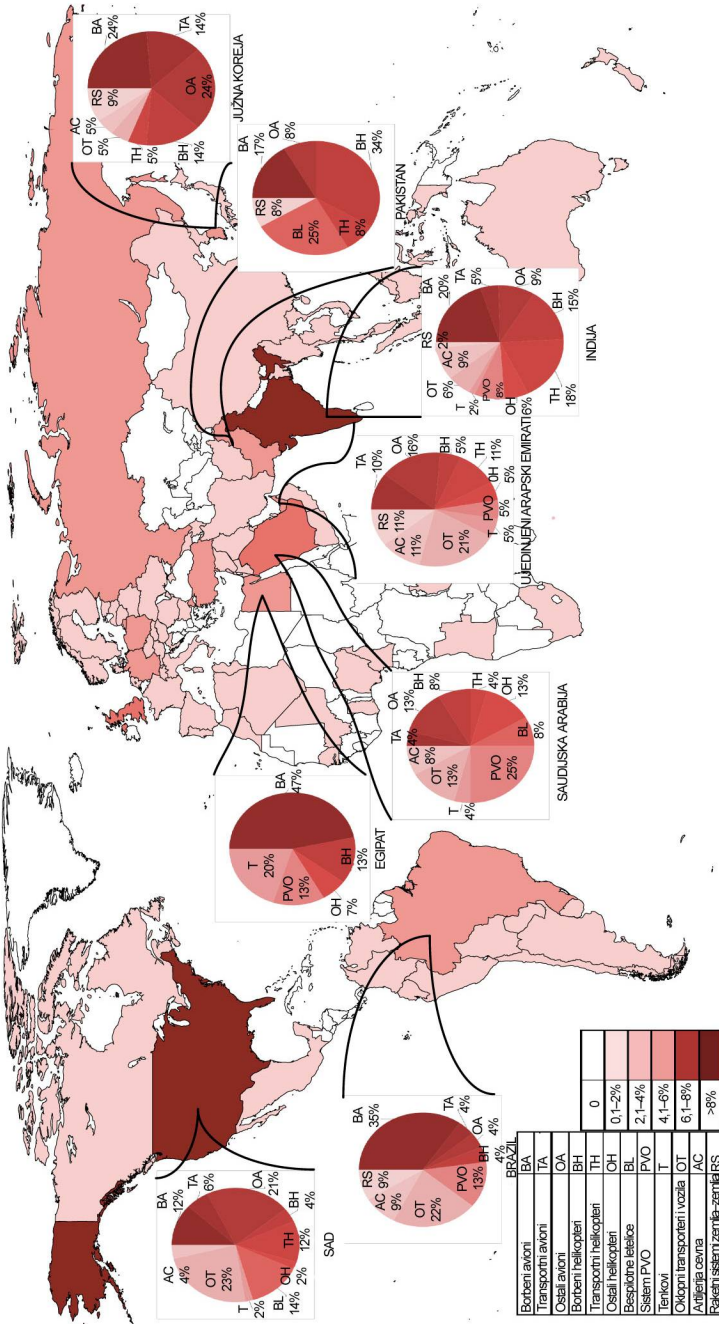
Borbeni avioni	BA
Transportni avioni	TA
Ostali avioni	OA
Borbeni helikopteri	BH
Transportni helikopteri	TH
Ostali helikopteri	OH
Bespilotne letelice	BL
Sistemi PVO	PVO
Tenkovi	T
Oklopni transporteri i vozila	OT
Artiljerija cevna	AC
Raketni sistemi zemlja-zemlja	RS

Slika 3 – Rezultati analize sadržaja časopisa *Džejns Difens Vikli* koji se odnose na oblast nabavke naoružanja i vojne opreme

U kategoriji nabavke naoružanja i vojne opreme časopis *Džejns Difens Vikli* najviše piše o nabavci borbenih aviona (15% jedinica analize sadržaja koje se odnose na kategoriju nabavke naoružanja i vojne opreme), a zatim o nabavci ostalih aviona i oklopnih transportera (13%). Najmanje su zastupljene jedinice analize sadržaja koje govore o nabavci tenkova i bespilotnih letelica (5%), kao i raketnih sistema zemlja-zemlja (3%).

Ako se uzme u obzir distribucija jedinica analize sadržaja časopisa *Džejns Difens Vikli* koje govore o nabavkama naoružanja i vojne opreme po državama (slika 4), može se primetiti da su najzastupljenije jedinice analize sadržaja koje govore o nabavkama naoružanja i vojne opreme u: Indiji (sa 8,4% registrovanih jedinica analize sadržaja koji govore o nabavci naoružanja i vojne opreme), Sjedinjenim Američkim Državama (8,2%), Velikoj Britaniji (4,4%) i Saudijskoj Arabiji (4,2%).

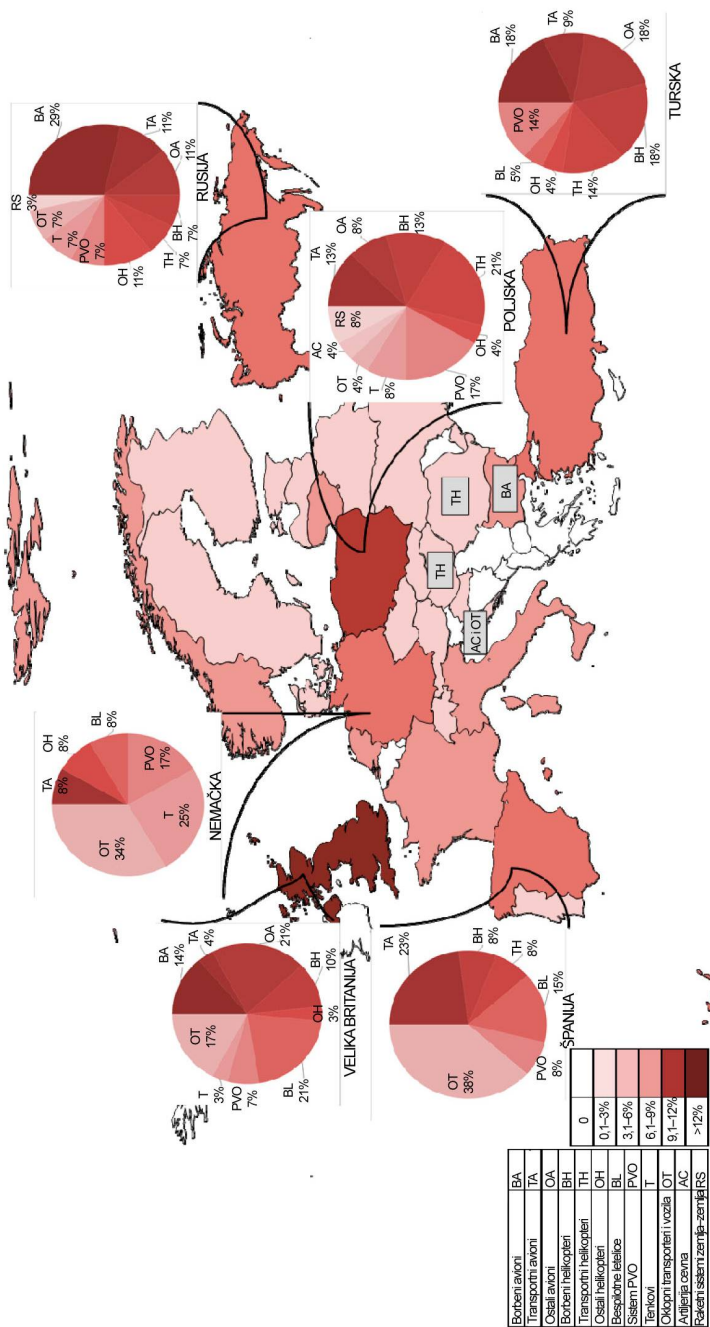
Slika 4 – Distribucija jedinica analize sadržaja iz kategorije nabavke naoružanja i vojne opreme po državama u člancima časopisa Džejns Difens Viki

Uzimajući u obzir države sa najvećim procentom zastupljenosti jedinica analize sadržaja u vezi sa nabavkom naoružanja i vojne opreme, može se primetiti da postoji različita distribucija jedinica analize sadržaja, odnosno vrste naoružanja i vojne opreme (slika 4). Tako su, kada je reč o Indiji, najzastupljenije jedinice analize sadržaja koje govore o nabavci borbenih aviona (20% od ukupnog broja jedinica analize sadržaja koje se odnose na nabavku naoružanja i vojne opreme u Indiji), a zatim transportnih (18%) i borbenih (15%) helikoptera. Kada se radi o Sjedinjenim Američkim Državama najzastupljenije su jedinice analize sadržaja koje govore o nabavci oklopnih transportera i vozila (23%), ostalih aviona (21%) i bespilotnih letelica (14%), dok su za Veliku Britaniju (slika 5) najzastupljenije jedinice analize sadržaja o nabavci bespilotnih letelica i ostalih aviona (21%), a zatim oklopnih transportera i vozila (17%). Kada je reč o Saudijskoj Arabiji primetna je dominacija jedinica analize sadržaja koje govore o nabavci sistema za protivvazduhoplovnu odbranu (25%), ostalih helikoptera i aviona, kao i oklopnih transportera i vozila (13%).

Ako se uzme u obzir 149 jedinica analize sadržaja iz novinarskih članaka koji govore o nabavci naoružanja i vojne opreme u državama Evrope (slika 5) može se primetiti da dominiraju oni koji govore o nabavci naoružanja i vojne opreme u Velikoj Britaniji (sa 4,4% jedinica analiza sadržaja u časopisima *Džejns Difens Vikli* koje iznose podatke o nabavci naoružanja i vojne opreme u državama Evrope), Poljskoj (3,6%), Turskoj (2,9%) i Ruskoj Federaciji (2,7%).

Po analogiji, analize distribucije članaka po državama na globalnom nivou, i među državama Evrope, zastupljena je različita distribucija jedinica analiza sadržaja o nabavci naoružanja i vojne opreme, u odnosu na vrstu analiziranog naoružanja i vojne opreme. Uzimajući u obzir novinarske članke sa temama koje govore o nabavci naoružanja i vojne opreme u Velikoj Britaniji, najzastupljeniji su oni koji govore o nabavci bespilotnih letelica i ostalih aviona (21%), a zatim oklopnih transportera i vozila (17%). Kada je reč o Poljskoj, najzastupljenije su jedinice analize sadržaja koje govore o nabavci transportnih helikoptera (21%), sistema za protivvazduhoplovnu odbranu (17%), a zatim o nabavci transportnih aviona i borbenih helikoptera (13%). Najzastupljenije jedinice za analizu sadržaja koje se odnose na Rusku Federaciju su one koje govore o nabavci borbenih aviona (29%), a zatim transportnih aviona, ostalih aviona i helikoptera (11%), a u Turskoj o nabavci borbenih aviona, borbenih helikoptera i ostalih aviona (18%), kao i sistema za protivvazduhoplovnu odbranu (14%).

Ako se rezultati analize ograniče samo na države koje su susedi Republike Srbije, može se primetiti da postoje novinarski članci u časopisu *Džejns Difens Vikli* koji govore o nabavci borbenih aviona u Bugarskoj, transportnih helikoptera u Rumuniji i Mađarskoj i cevne artiljerije i oklopnih transportera i vozila u Hrvatskoj (slika 5).

Slika 5 – Zastupljenost država Evrope u člancima časopisa Džejns Difens Vikli čiji stavovi govore o nabavci naoružanja i vojne opreme

Uvažavajući ograničenja primene metode analize sadržaja za potrebe ove analize, kao i karakteristike časopisa *Džejns Difens Vikli*, kao izvora podataka, može se zaključiti da na distribuciju jedinica analize sadržaja po državama utiču sledeće kategorije uzroka:

- uticaj interesnih grupa na uređivačku politiku,
- transparentnost pojedinih država,
- interes uređivačke politike časopisa *Džejns Difens Vikli*,
- stvarno stanje nabavke naoružanja i vojne opreme.

U kategoriji nabavke naoružanja i vojne opreme od interesnih grupa koje utiču na uređivačku politiku časopisa, pored države, javlja se i odbrambena industrija kroz marketinške poruke. Transparentnost pojedinih država i interes uređivačke politike samog časopisa na isti način utiču kao i kod rezultata analize kategorije budžeta odbrane. Na kraju, na same rezultate analize utiče i stvaran obim nabavke naoružanja i vojne opreme po državama, na koji utiče ekonomska moć države i karakter bezbednosnih izazova, rizika i pretnji.

Zaključak

Analizom časopisa *Džejns Difens Vikli* sagledani su globalni trendovi u analiziranim kategorijama, odnosno u budžetu odbrane i nabavci naoružanja i vojne opreme. Kada je u pitanju budžet odbrane primećuje se da dominiraju jedinice analize sadržaja o povećanju budžeta odbrane. Ako se uzme u obzir prostorna disperzija jedinica analize sadržaja po državama, može se primetiti njihova relativno pravilna grupisanost. Jedinice analize sadržaja koje se odnose na smanjenje budžeta odbrane odnose se na Severnu i Južnu Ameriku, evropske države oko Mediterana i pojedine države Afrike. Sa druge strane, jedinice analize sadržaja koje govore o povećanju budžeta odbrane odnose se na Australiju, Aziju, Afriku, kao i veći broj država istočne i severne Evrope. Jedinice analize sadržaja koje govore o stagnaciji budžeta odbrane nisu registrovane u velikom broju i odnosile su se na Tursku, Veliku Britaniju i Ugandu, ukazujući na stabilno finansiranje sistema odbrane ovih država.

Analizirajući propagandnu dimenziju časopisa *Džejns Difens Vikli*, odnosno učestalost pojavljivanja jedinica analize sadržaja iz kategorije budžeta odbrane u pojedinim državama sveta, primećuje se njihova različita distribucija. Po broju jedinica analize sadržaja dominiraju Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Malezija i Južna Koreja, što u velikoj meri upućuje na povezanost uređivačke politike časopisa sa vodećim državama NATO-a, koje, izražavanjem svojih stratejskih interesa, kao i ustupanjem podataka o svojim budžetima odbrane i transparentnošću aktivnosti vezanih za budžetiranje u sistemu odbrane, utiču na uređivačku politiku *Džejns Difens Vikli*-ja.

Osim uticaja država članica NATO-a može se primetiti i veći broj tema o budžetu odbrane koje se odnose na države koje se nalaze u konfliktnim područjima ili države koje utiču na konflikte, čime časopis ispunjava funkciju za informisanjem javnosti o aktuelnim dešavanjima u oblasti odbrane.

Ako se uzme u obzir kategorija nabavke naoružanja i vojne opreme, može se zaključiti da dominiraju jedinice analize sadržaja koje se odnose na: nabavku borbenih aviona, ostalih aviona i oklopnih transportera i vozila, a zatim transportnih aviona, borbenih helikoptera i transportnih helikoptera. Analizirajući prostornu disperziju jedinica analize sadržaja koje se odnose na nabavku naoružanja i vojne opreme po državama, može se primetiti povezanost

broja jedinica analiza sadržaja po državama, kao i vrste naoružanja i vojne opreme po državama, sa ekonomskom moći države, budžetom odbrane, karakterom bezbednosnih izazova, rizika i pretnji, stanjem oružanih snaga, kao i sa uticajem pojedinih država i odbrambene industrije na uređivačku politiku časopisa *Džejns Difens Vikli*.

Ograničenjem rezultata analize samo na Srbiji susedne države može se primetiti da novinarski članci u časopisu *Džejns Difens Vikli* govore i o: nabavci borbenih aviona u Bugarskoj, transportnih helikoptera u Rumuniji i Mađarskoj i cevne artiljerije i oklopnih transportera i vozila u Hrvatskoj. U kategoriji budžeta odbrane registrovane su jedinice analize sadržaja koje govore o povećanju budžeta odbrane u Rumuniji i Bugarskoj.

Kao glavna ograničenja ove analize mogu se navesti dve grupe problema: subjektivnost časopisa *Džejns Difens Vikli* i nedostaci koji se ogledaju u samoj primeni metode analize sadržaja. Subjektivnost časopisa uzrokovana je delovanjem velikog broja moćnih interesnih grupa, kao i velika netransparentnost ili manji značaj (u odnosu na uređivačku politiku časopisa) pojedinih država, te za te države nisu registrovani stavovi po analiziranim oblastima i jedinicama analize sadržaja. Interesne grupe koje utiču na uređivačku politiku su industrije naoružanja i vojne opreme, koje teže da nametnu svoje trendove, kao i pojedine države članice NATO-a (naročito Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija), čiji stratejski interesi oblikuju uređivačku politiku časopisa. Tako se rezultati ove analize ne mogu shvatati kao objektivna slika stvarnosti, već se može koristiti kao dopuna obaveštajnih podataka i procena, kao i analize trendova u oblasti budžeta odbrane i naoružanja i vojne opreme.

Članak pokazuje primer uspešne primene metode analize sadržaja za prikupljanje podataka o vrednostima faktora okruženja koji utiču na sistem odbrane. U daljem radu istraživanje je potrebno usmeriti na identifikovanje većeg broja faktora koji utiču na razvoj sistema odbrane i prikupljanje podataka o svim identifikovanim faktorima iz okruženja. U daljem istraživanju posebnu pažnju treba posvetiti povećanju broja različitih izvora podataka kako bi se povećala objektivnost prikupljenih podataka.

Literatura

[1] Janes Defence. *Products*. 2015. www.ihs.com/products/janes/defence-business/news/defence-weekly.aspx. (poslednji pristup 4 30, 2015).

[2] USA Department of Defence. *Quadrennial Defence Review*. Washington: Department of Defence, 2014.

[3] Branković, Srbobran. „Metod analize sadržaja“, *Srpska politička misao*, Januar-Februar 2008: 53-70.

[4] Vujanić, Milica, i drugi. *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2007.

[5] Generalštab Vojske Srbije. *Obaveštajna doktrina*. Beograd: Medija centar „Odbrana“, 2012.

[6] Đorđević, Obrad. *Leksikon bezbednosti*. Beograd: Partizanska knjiga, 1986.

[7] Kovač, Mitar /Dejan Stojković. *Stratejsko planiranje odbrane*. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 2009.

[8] Milić, Vojin. *Sociološki metod*. Beograd: Nolit, 1978.

[9] Milosavljević, Slavomir/Ivan Radosavljević. *Osnovi metodologije političkih nauka*. Beograd: JP Službeni glasnik, 2000.